

Патријарх Рајачић благосиља војску

Привремена, а затим и окрњена, била је и Српска Војводина, коју су наши сународници, 58 лета после Сабора у Темишвару, прогласили на Мајској скупштини 1848. Такву аутономну област признао је само Хрватски сабор, јер је на Мајској скупштини проглашен и "политички савез са Троједном краљевином Хрватске, Словеније и Далмације на темељу слободе и савршене једнакости". Признање Српске Војводине, међутим, дуго није стизало са највишег места, са бечког трона.

Пошто је Беч уз помоћ 100.000 војника из Русије под командом генерала Паскијевича, 13. августа 1849. године, сломио мађарску побуну, а после вишемесечних расправа о српском питању, 18. новембра те године проглашен је патент који се односио на Србе и који је тек делимично испунио њихова очекивања.

Уместо признања Српске Војводине у територијалном саставу какав је „обележила“ Мајска скупштина, Беч је прогласио другачију област - Војводство Србију и Тамишки Банат, са средиштем у Темишвару. У састав области није ушла Војна граница, српска територија обухватала је само део Срема, док је остатак Срема припао Троједној краљевини.

Стварањем Војводства Србије, бечки двор казнио је Мађаре јер су у револуцији 1849. године устали против династије Хабзбурга и покушали да се отцепе од Аустрије. С друге стране, Срби су привидно награђени за показану верност како у далекој прошлости, тако и у време те, револуционарне четрдесет осме.

Од марта 1848. до јула 1849, на име, Хабзбуршкој монархији је претио талас револуционарних покрета, махом националистичког карактера. Царство, којим се владало из Беча, обухватало је Немце, Мађаре, Словенце, Пољаке, Чехе, Хрвате, Словаке, Украјинце, Русине, Румуне, Србе и Италијане. Сви они покушавали су током те револуције да остваре самосталност, независност, а неки и хегемонију над другим народима.

На одлуку бечког двора да Срби добију какву-такву аутономију, било је и руско утицаја. Наиме, Беч који је био у добрим односима са православном и моћном Русијом, јер је она у критичном тре-

нутку мађарске револуције 1848. године прискочила у помоћ Аустрији и спасла је пропасти, знао је да су Руси, са царем Николајем Првим на престолу, заинтересовани за судбину своје православне браће у Хабзбуршкој монархији.

Без обзира на разлоге Беча, новоосновано Војводство Србије у доброј мери изневерило је очекивања српских патриота и њихових тежњи изражених на Мајској скупштини 1848. године. У Војводству, Срби нису чинили већину становништва, а администрација је већим делом била у рукама немачких чиновника и официра.

Цар задржао титулу војводе

Титулу војводе, аустријски цар задржао је за себе, а власт над том територијом у потпуности је преузео Беч. Аустрија је завела апсолутизам. Војводство Србије формално је постојало 12 година. Прикључено је Угарској 1860. године.

Али чврсту идеју српске државности у свести Срба на овом подручју није могао више нико да „укине“. Борба за аутономију са јасним контурама „хранила“ је национални сан наших предака о уједињењу са сународницима у матици. Пред њима је била последња и најважнија етапа тог пута, која ће трајати још 58 година.

Аутономија Срба у Аустроугарској била је позната под именом црквено-народна или, пак, народно-црквена. Првим именом називали су је они који су предност давали Српској православној цркви, а други назив био је на срцу оних који су настојали да аутономији дају више световни а мање духовни карактер.

Све до средине XIX века, док је пресудну реч у аутономном животу Срба водила српска црквена јерархија, аутономија је имала више црквени него народни карактер. Доцније, када је на политичку сцену ступило српско грађанство, аутономија је све више попримала народни карактер, а да притом није губила ни црквени утицај.

— Без обзира на то који облик је у различитим временским периодима имао превагу, и српска црквена јерархија као и српско грађанство у Угарској су од првих дана по Великој сеоби 1690. године тежили да стечену аутономију на цркве-

СТАТУС СЛОБОДНИХ ГРАДОВА

Један од начина да монархија попуни свој буџет био је откуп статуса Слободног краљевског града. Тај статус је носио и привилегије у облику самосталне власти, затим права за наплату царина и „право мача“, односно сопственог судства. У Угарској је крајем 17. века било 32, а 1828. године чак 52 насеља са статусом Слободног краљевског града. На подручју данашње Војводине ту привилегију уживали су Петроварадински шапац - Нови Сад (1748), Сомбор (1749), Суботица (1779), Вршац (1817) и Кикинда (1893). Таква врста "слободе" била је скупоцена, а Нови Сад је платио највећу цену - 95.883 рајнске форинте. Зајам, узет од Немаца, Новосађани су враћали наредних неколико деценија.

ном пољу прошире и унесу у њу што више елемената како би та аутономија попримила и политички карактер - наводи академик Василије Крстић у својој књизи „Из прошлости Срема, Бачке и Баната“ (СКЗ, Београд, 2003).

Тежње Срба ка аутономији попримиле су прве реалне контуре 1690. године, када им је аустријски цар Леополд Први указом, познатим као „Привилегија“, доделио одређене повластице на територији хабзбуршких земаља.

Било је то у време Бечког рата (1683-1699), у тешким годинама за Аустрију, када је царство било у озбиљним опасностима. Како су Срби били на гласу као храбри борци, царевина се и њима обратила за помоћ, а заузврат им је доделила привилегије.

Својим указом који се односно на све Србе („где их фактично има“), укључујући и оне у Војној граници, цар је у свим областима Хабзбуршке монархије запретио уважио захтеве српског свештенства и народа за исповедањем њихове вере. У изразито католичкој држави која није толерисала иновернике, гарантовао им је слободу вероисповести, употребу јулијанског календара, право избора архиепископа и свештенства. Митрополит је проглашен за духовног и световног поглавара српског народа у Угарској, а бирали су га потпуно слободно духовни и световни представници Срба.

Митрополит је имао право да поставља свештенике Српске православне цркве где год је сматрао да за њима постоји потреба, а заједно са епископима могао је да у свако доба обавља „канонске визитације“. Једино је митрополиту и владикама дато право да суде српском свештенству за све евентуалне кривице.

Ефекти привилегија

Срби су „Привилегијом“ били ослобођени и плаћања десетка Католичкој цркви. Уз право на јулијански календар и светковање само православних празника и богослужења, цар је Србима дозволио и да слободно подижу и поправљају своје манастире и цркве. Наши сународници, уз све наведено, били су слободни и да сами бирају свог војног заповедника - војводу. Ову привилегију успели су, истина накратко, да реализују тек 158 го-

дина касније, на Мајској скупштини у Сремским Карловцима.

Народно-црквеним привилегијама Срби су били везани за Бечки двор који их је признао као народ и обећао им верске слободе, али им није доделио посебну националну територију и сопствену управу којој су тежили од краја XVII века.

Стога су Срби настојали да почетком XVIII века за своје „бечке“ привилегије добију потврду и Мађарског сабора, али Католичка црква и мађарски staleжи желели су да умање значај указа Леополда Првог. Временом су се тежње Мађара и Католичке цркве све више подударале са централистичким ставом бечког двора који је декретима, донетим у периоду од 1729. до 1734. године, током владавине Карла Шестог (1711-1740), српске привилегије знатно „скресао“.

Остала је „нетакута“ само привилегија о слободном избору митрополита, као и слобода јавног богослужења. Митрополит, међутим, више није имао статус „главе нације“. Није више имао право ни да бира епископе без претходног одобрења цара.

Срби, без дозволе цара, више нису имали право да граде своје храмове. Остављена им је слобода да светкују по старом календару, али су по декрету морали да славе и католички Божић, Ускрс и Духове. Свештенство СПЦ поново је потпало под ингеренцију државних органа који су могли да му суде у случају криминалних и грађанских парница. Најзад, Срби су декретима поново били обавезани да плаћају десетак Римокатоличкој цркви и бискупима.

Нарочито тешко време по Србе наступило је у периоду владавине Марије Терезије, аустријске царице јединог женског и, уједно, последњег владара династије Хабзбург. Њена владавина трајала је пуне четири деценије, од 1740. до 1780. године. Била је, несумњиво, велика владарка, с пуно добрих потеза у корист свог царства, али је према Србима водила дволичну политику, упркос њиховим војним заслугама.

Својеручно је потврђивала старе повластице које је Србима дао цар Леополд Први, али их је често и „прецртавала“ свесно газећи српска, верска и национална права. Нарочито је била истрајна

Патријаршијски двор у Сремским Карловцима

ЦРКВА СТАЛА УЗ РЕВОЛУЦИОНАРЕ

Током Српског народног покрета 1848. године, Српска православна црква чврсто је стајала уз свој народ. Митрополит Јосиф Рајачић рекао је: „Ми ћемо с народом, па шта Бог да“. Ове речи најбоље карактеришу схватање и улогу Српске православне цркве у народном покрету. Према запису епископа Викентија, у овом рату наш народ који је у време револуције живео у областима на простору данашње Војводине, „није имао где да главу приклони“ јер је попаљено две трећине српских кућа.